

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

НОВІТНЯ ПАРАДИГМА ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: НАУКОВІ ГОРИЗОНТИ

Тези доповідей і наукових повідомлень учасників
XV Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченій пам'яті члена-кореспондента НАПрН України,
заслуженого діяча науки і техніки України, доктора юридичних наук,
професора О. М. Ярошенка
(м. Харків, 10 жовтня 2025 р.)

За редакцією *О. Г. Середи*

Харків
2025

Укладачі:

О. Г. Серета – докторка юридичних наук, професорка;
О. В. Соловійов – кандидат юридичних наук, доцент;
(*кафедра трудового права Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*)

Новітня парадигма трудового права та права соціального забезпечення: наукові горизонти : тези доп. та наук. повідомл. учасників XV Всеукр. наук.-практ. конф., присвячена пам'яті чл.-кор. НАПрН України, засл. діяча науки і техніки України, д-ра юрид. наук, проф. О. М. Ярошенка (м. Харків, 10 жовт. 2025 р.) / уклад. О. Г. Серета, О. В. Соловійов; за ред. О. Г. Середи. Харків, 2025. 883 с.

У збірнику вміщено тексти наукових доповідей і повідомлень, присвячених актуальним науковим і практичним проблемам регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення та розвитку законодавства в указаній царині.

Тексти доповідей і повідомлень друкуються мовою оригіналу, в авторській редакції. Відповідальність за зміст наукової праці несе її автор.

Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“, статті 138 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-13#n56>).

Сіньова Л. М.,

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри трудового права та

права соціального забезпечення,

провідний юрист Центру соціального права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЩОДО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ

В умовах воєнного стану постало питання про можливість реального захисту прав дітей, які постраждали від російської агресії, залишилися без піклування батьків або перебувають у скрутному становищі. Забезпечення прав дітей в умовах воєнного стану вимагає об'єднання зусиль великої кількості організацій та установ, особливо в останні місяці з появою великої кількості нових документів, які регулюють поведінку дітей, а також батьків, інших родичів, опікунів та ін [1, с. 53]. Актуальність дослідження полягає в тому, що поняття та визначення правового статусу дітей, які постраждали внаслідок військової (збройної) агресії російської федерації проти України, є найменш дослідженими у вітчизняній юридичній науці.

Слід наголосити, що захист дітей, залучених до збройних конфліктів, регулюється, нормами міжнародного права в галузі прав дитини; нормами

загальних договорів з гуманітарного права, в яких зосереджено увагу і на дорослих, і на дітях; в глобальних і регіональних договорах, які регулюють дії держав як у мирних мовах, так і в ситуаціях збройних конфліктів; нормами звичаєвого міжнародного права [2, с. 21]. Діти, яких торкнувся збройний конфлікт (міжнародний чи неміжнародний) мають право на особливу повагу та захист поміж різних категорій осіб, що перебувають під особливим захистом (норма 135 Звичаєвого міжнародного гуманітарного права) [3, с. 192].

Серед основних міжнародно-правових актів у сфері захисту дітей в умовах війни є: 1) Женевські конвенції про захист жертв війни (1949 р.); 2) Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977 р.); 3) Конвенція ООН про права дитини (1989 р.); 4) Конвенція Міжнародної організації праці № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.); 5) Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002 р.) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН; 6) Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р., ратифікований Україною у 2004 р.).

Розвиток законодавства про права дітей став наслідком формування законодавства про права людини в цілому. Необхідність забезпечення відповідності вітчизняного законодавства вимогам міжнародного права відбито й у правовому регулюванні охорони здоров'я громадян. У міжнародному праві право на охорону здоров'я належить до системи соціальних прав, які безпосередньо пов'язані з національними системами охорони здоров'я держав світу. Міжнародним документом, що відображає таку взаємодію, є Європейська соціальна хартія [4]. Вона містить перелік основних соціальних прав людини (ч. І), зокрема: всі володіють правом на здоров'я; дітям і молоді належить право на спеціальний захист від фізичних і моральних ризиків, на які вони наражаються; кожна особа має право користуватися благами, які дозволяють забезпечити належний стан здоров'я; кожна особа, у якої відсутні необхідні матеріальні засоби, має право на медичну допомогу [5, с. 168].

Вітчизняне законодавство охороняє права дитини на рівні нормативно-правових актів таких як: Конституція України; Закон України «Про охорону дитинства»; Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»; Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації»; Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»; Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»; Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю»; Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей»; Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»; Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» та ін.

Закон України «Про охорону дитинства» в преамбулі визначає, що охорона дитинства в нашій державі виступає стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, який суттєвим чином впливає на національну безпеку України, на ефективність внутрішньо-державної політики [6]. З рештою дотримання прав дитини на життя, охорону здоров'я, соціальний захист, освіту, різносторонній розвиток і виховання в сім'ї є принципом державної політики у зазначеній сфері, який базується на забезпеченні найкращих інтересів дитини.

Безперечно, у сучасних реаліях особливе місце в системі захисту прав і свобод дитини посідає ефективна правова база щодо захисту прав і свобод дитини. Важливим напрямом діяльності нашої держави у сфері захисту прав дитини є покращення чинного законодавства, ратифікація конвенцій, у тому числі імплементація норм міжнародного права. Універсальним міжнародним стандартом забезпечення прав дитини як у мирний час, так і під час воєнного стану є Конвенція ООН про права дитини. Положення законодавства України щодо забезпечення прав дитини та механізм їхньої реалізації в цілому відповідають положенням цього міжнародно-правового документа, проте в окремих питаннях, зокрема, в частині вжиття заходів для сприяння фізичному та

психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою збройних конфліктів, є потреба у виробленні державної стратегії та механізму реалізації прав дітей під час воєнного стану. Крім того, необхідно забезпечити ефективне ведення достовірної статистики щодо всіх категорій дітей, а саме: дітей, які проживають у зонах збройних конфліктів, вдосконалити класифікацію та законодавче визначення поняття нових категорій дітей, які виникли внаслідок збройного конфлікту [1, с. 55].

Як наголошує М.В. Корнієнко деякі законодавчі та стратегічні питання в нашій державі щодо захисту прав дитини потребують удосконалення та доопрацювання. Так існує необхідність доповнити Закон України «Про основи Національної безпеки України» наступними нормами [7]: нормою щодо недопущення насильства стосовно дітей, залучення їх до найгірших форм дитячої праці, втягування у злочинну діяльність. Окрім цього, обов'язково необхідно доповнити Закон України «Про охорону дитинства» [6] нормою щодо захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, дітей з числа внутрішньо переміщених осіб, заборони участі дітей у воєнних діях і збройних конфліктах; посилити з боку держави соціальний захист дітей та підтримки сімей з дітьми в забезпеченні підтримки батьків у виконанні ними батьківських обов'язків та розвитку системи соціальних послуг для сімей з дітьми; забезпечити на законодавчому рівні дотримання житлових прав дитини [8, с. 10].

Таким чином, держава має забезпечувати права дітей в умовах воєнного стану та удосконалювати механізм контролю за дотриманням чинного законодавства в сфері захисту дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів в Україні. Особливого значення набуває система державного та громадського контролю за дотриманням норм чинного законодавства у сфері охорони прав дитини, а також розробка комплексних програм реабілітації, соціальної адаптації та психологічної підтримки таких дітей. Стратегічним завданням держави виступає формування цілісної політики, спрямованої на збереження життя, здоров'я та гідності дітей, а також на

створення безпечного та сприятливого середовища для їх розвитку навіть в умовах воєнних викликів.

Список використаних джерел:

1. Мусієнко А. Правове регулювання законодавчого забезпечення конституційних прав дитини в сучасних реаліях. *Law Review of Kyiv University of Law*. 2023. № 4. С. 53–56. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2023.10> (дата звернення: 15.08.2025).
2. Біда О.А., Блага А.Б., Мартиненко О.А., Пархоменко П.І., Статкевич М.Г., Тарабанова С.В. Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройного конфлікту на Сході України / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, КИТ, 2016. 82 с.
3. Світлак І., Поджаренко К. Юридичні гарантії забезпечення та захисту права дитини на психічне здоров'я в умовах війни. «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. № 1. С. 185–194. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.28>.
4. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія Ради Європи від 03.05.1996 : станом на 7 верес. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 15.08.2025).
5. Бондаренко-Зелінська Н., Бориславська М., Зелінський А., Про право на охорону здоров'я соціально вразливих груп населення. Університетські наукові записки, 2021, № 4 (82), С. 157-190.
6. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III : станом на 6 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 15.08.2025).
7. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV : станом на 8 лип. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (дата звернення: 15.08.2025).

8. Корнієнко М. В. Сучасний стан проблем захисту прав дітей в Україні. *South Ukrainian Law Journal*. 2019. Т. 1. С. 7–10. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.1-2> (дата звернення: 15.08.2025).

Смолярова М. Л.,

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри конституційного,

адміністративного та трудового права

Національного університету «Запорізька політехніка»

НЕМАТЕРІАЛЬНІ СТИМУЛИ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ: НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сучасний ринок праці характеризується високим рівнем мобільності, конкуренції та динамічних змін, що зумовлює необхідність пошуку нових підходів до мотивації працівників. Традиційні матеріальні стимули поступово доповнюються нематеріальними, які забезпечують не лише підвищення продуктивності праці, а й зміцнення лояльності персоналу, розвиток корпоративної культури та формування сприятливого трудового клімату.

Аналіз наукової літератури свідчить про недостатній рівень дослідження нематеріальних стимулів у сучасному українському трудовому праві. Переважно увага науковців і законодавця зосереджується на матеріальних важелях мотивації, тоді як нематеріальні засоби залишаються другорядними та часто не врегульованими на законодавчому рівні. Водночас саме вони здатні стати дієвим інструментом підвищення конкурентоспроможності роботодавця та утримання кваліфікованих кадрів, особливо в умовах післявоєнного відновлення економіки.

Під нематеріальними стимулами розуміють комплекс правових та організаційних засобів, що не мають безпосереднього грошового вираження, але забезпечують задоволення соціальних, професійних і творчих потреб